

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

MOŽNOSTI UPLATNĚNÍ VÝTVARNÉ TVOŘIVOSTI
V RÁMCI ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVY

Vedoucí práce: Mgr. Irena Kovářová

Autor práce: Veronika Mojcherová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: 3

2010

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

26. 3. 2010

.....
Veronika Mojcherová

Děkuji vedoucí své bakalářské práce Mgr. Ireně Kovářové za cenné rady,
připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

1 ÚVOD	6
2 VÝTVARNÁ TVOŘIVOST	8
2.1 DEFINICE POJMU VÝTVARNÁ TVOŘIVOST	8
2.2 VÝTVARNÁ TVOŘIVOST JAKO SOUČÁST ŽIVOTA ČLOVĚKA.....	8
2.3 PODSTATA VÝTVARNÉ TVOŘIVOSTI.....	9
2.4 FÁZE VÝTVARNÉ TVOŘIVOSTI.....	9
2.5 ZNAKY VÝTVARNÉ TVOŘIVOSTI.....	10
2.6 VÝZKUM TÝKAJÍCÍ SE VÝTVARNÉ TVOŘIVOSTI.....	11
2.7 ZÁSADY VÝTVARNÉ TVOŘIVOSTI	11
3 VÝTVARNÁ VÝCHOVA	14
3.1 ZÁSADY PŘI PRÁCI S DĚTMI VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ	14
3.1.1 <i>DIDAKTICKÉ ZÁSADY VE VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍM PROCESU VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ</i>	14
3.1.2 <i>MODEL POSTUPU PŘI PRÁCI S DĚTMI</i>	15
3.2 APLIKACE VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ	16
3.3 CÍLE VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ NA PRVNÍM STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOLY	17
3.4 ROLE VĚKU DÍTĚTE VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ	18
3.5 HODNOCENÍ ŽÁKA.....	18
4 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA	20
4.1 SLOŽKY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	20
4.2 ODPADY.....	20
4.2.1 <i>DEFINICE ODPADU</i>	21
4.2.2 <i>DRUHY TRŽDĚNÍ ODPADU</i>	21
4.3 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA VE VZTAHU K VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ	23
4.4 POŽADAVKY NA PEDAGOGA Z HLEDISKA ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVY.....	24
5 ŠKOLNÍ DRUŽINY	26
5.1 FUNKCE ŠKOLNÍ DRUŽINY	26
5.2 POSTUP PŘI PRÁCI V DRUŽINĚ	27
6 DĚTI PRVNÍHO STUPNĚ	29
6.1 VÝTVARNÁ VÝCHOVA V 1. – 4. ROČNÍKU ZÁKLADNÍCH ŠKOL	30
6.1.1 <i>CÍL VÝTVARNÉ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH</i>	30
6.1.2 <i>OBSAH VÝTVARNÉ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH</i>	31
7 PROJEKT	33
8 ZÁVĚR	42
Použitá literatura	44

Příloha – ukázka fotek z realizovaného úkolu „Výroba kontejnerů“	46
Abstrakt	51
Abstract	52

1 ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je význam výtvarné výchovy v rámci environmentální společnosti. Práci jsem nazvala „Možnosti uplatnění výtvarné tvořivosti v rámci environmentální výchovy“. Svou bakalářskou práci jsem rozdělila na dvě části: část teoretickou a část praktickou, kterou tvoří projekt, realizovaný během března 2010 s dětmi ve školní družině při ZŠ Nové Hodějovice.

V teoretické části práce se zabývám výtvarnou tvořivostí ve vztahu k výtvarné výchově a také environmentální výchovou. V jednotlivých kapitolách uvedené pojmy definuji a rozeberu jejich specifika a poté se zaměřím na specifikaci těchto termínů vzhledem k cíli této práce. Podstatnou částí práce jsou také kapitoly věnované školním družinám coby prostředí, kde se výtvarná tvořivost bezesporu hodně uplatňuje. Zmíním také specifika výtvarné výchovy u dětí mladšího školního věku.

V kapitole „Environmentální výchova“ se blíže věnuji problematice třídění odpadů. Nevěnuji se tomuto tématu jen proto, že je to v současnosti téma velice aktuální, ale také z toho důvodu, že je na této problematice založen navrhovaný projekt, který tvoří praktickou část mé práce. Mým cílem bylo zkonstruovat projekt tak, aby dal dětem více, než pouze činnost spojenou s hodinou. Součástí projektu se tak měly stát nejrůznější hry a aktivity, při kterých si měly děti uvědomit důležitost třídění odpadu a možnosti jeho dalšího využití. V příloze také připojím fotografie pořízené během realizace jedno z úkolů.

Práce s dětmi mě velice baví a chtěla bych se jí dále věnovat i v budoucnosti. Zatím mám možnost vést výtvarný kroužek na jedné ze základních škol v Českých Budějovicích a dá se říci, že tato skutečnost byla jedním z impulzů, jakým směrem budu svou bakalářskou práci vést.

Teoretická část této bakalářské práce zodpoví velké množství otázek, které bylo třeba při realizaci projektu reflektovat. Hlavním cílem mé bakalářské práce je seznámit děti s pojmem environmentální výchova, a to především s činností třídění odpadů, eventuálně jeho alternativním využitím. Metodologickým

východiskem pro tuto práci se mi stala především *Didaktika výtvarné výchovy I* z roku 1986. Vycházím především z teorií Joye Paula Guilforda, které jsou v této publikaci rovněž uvedeny.

2 VÝTVARNÁ TVOŘIVOST

Jak jsem již předznamenala, rozdělím svou bakalářskou práci na teoretickou a praktickou část. V teoretické části práce se věnuji hlavně pojmům environmentální výchova a výtvarná tvořivost. Zmíním také jejich souvislost s centrem mého zájmu – výtvarnou výchovou. Hlavním cílem praktické části pak bude seznámení dětí s pojmem environmentální výchova. Nejdůležitějším okruhem bude třídění odpadu a případně i jeho další využití.

2.1 DEFINICE POJMU VÝTVARNÁ TVOŘIVOST

Výtvarná tvořivost je pojem, který se vyskytuje v každodenním životě člověka. Součástí toho vícečlenného pojmu je i slovo tvořivost, které je definováno jako „*přirozená snaha individua vyjádřit vrozenou osobní originalitu vůči zažitým poznávacím a komunikačním strukturám v procesu své sociální integrace.*“¹

Výtvarná tvořivost. Dvě slova, která mají ve výtvarné výchově zásadní postavení. Dá se však výtvarná tvořivost najít i jinde? Jaké máme možnosti uplatnění výtvarné tvořivosti? Podle **Guilforda** je možné a žádoucí uplatňovat hledisko v celém výchovně vzdělávacím procesu ve škole, a to ve všech předmětech.²

2.2 VÝTVARNÁ TVOŘIVOST JAKO SOUČÁST ŽIVOTA ČLOVĚKA

Jak již bylo řečeno, tvořivost je nezbytnou součástí života každého člověka. Rozlišujeme různé druhy tvořivosti. Ty mají určité znaky a projevují se v různých činnostech. Tvořivou fantazii je nutno soustavně pěstovat a rozvíjet. V odborné literatuře můžeme nalézt zmínky o tom, že v důsledku dětského synkretismu není tvořivost dětí diferencována ani podle druhu umění, ani podle literárních forem. Je

¹ VANČÁT, J.: *Poznávací a komunikační obsah výtvarné výchovy v kurikulárních dokumentech*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Sdružení MAC, spol. s.r.o. 2003, s. 6. ISBN 80-86015-90-4. (Pozn. autora – všechny publikace, které uvádím dvakrát a častěji, jsou uvedeny ve zkráceném tvaru)

² HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P.: *Didaktika výtvarné výchovy 1*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Státní nakladatelství, 1986, s. 83. ISBN neuvedeno.

také jasné, že děti mají specifický vztah k činnosti dramatické a výtvarné. Princip svobody je podmínkou každého dětského tvoření. Tvořivé činnosti dětí nemohou být ani povinné, ani vynucené. Mohou vznikat pouze ze zájmu dětí, který je třeba soustavně podněcovat.³ Z definice vyplývá, že stejně jako většina činností, tak i výtvarná činnost se v žádném případě nemůže rozvíjet na základě tlaku, kterému by mohly být děti v některých případech vystaveny. Výtvarná tvořivost se bude u dítěte správně rozvíjet pouze tehdy, bude-li mít dítě o aktivitu skutečný zájem.

2.3 PODSTATA VÝTVARNÉ TVOŘIVOSTI

Z předešlých definic vyplývá, že výtvarná tvořivost se používá všude a je nedílnou součástí života člověka. Můžeme si však klást otázku, co je podstatou výtvarné tvořivosti? Podle **Heleny Hazukové** spočívá význam výtvarné tvořivosti na základních školách v možnostech sebevyjádření, sebeutváření, sebeidentifikace a integrace prostřednictvím umění a výtvarné činnosti.⁴ Co z této definice plyne? Dokáže se tedy dítě díky výtvarné tvořivosti lépe rozvíjet? Pomáhá výtvarná tvořivost v jeho rozvoji? Podle čeho vůbec tvořivost poznáme? Na předešlé otázky se pokusím odpovědět v následujících stranách.

2.4 FÁZE VÝTVARNÉ TVOŘIVOSTI

Guilford chápe tvořivost jako řešení problémů. Tvořivý proces má podle Guilforda čtyři fáze: **přípravno** (napětí), **inkubační** (frustraci), **vzhledovou** (uspokojení) a **verifikační** (koncentrační) **fázi**. Zřetel v samotném tvořivém procesu je nejlépe vyjádřen názorem, že v každém člověku mohou probíhat a probíhají určité tvořivé procesy. Tvořivý proces jako takový nelze pozorovat, neboť vůbec nemusí končit určitým výsledkem.⁵ Guilford rozeznává dva způsoby tvořivých výsledků, a to produkt konkrétní, kulturou znaný a produkt psychologický.

³ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P. 1986: 87.

⁴ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P. 1986: 84.

⁵ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P. 1986: 85.

2.5 ZNAKY VÝTVARNÉ TVOŘIVOSTI

Z předešlé definice vyplývá, že se výtvarná tvořivost nevyskytuje pouze ve školním prostředí, ale setkáváme se s ní i v běžném životě. J. P. Guilford rozeznává šest jasně měřitelných tvořivých schopností: plynulost, pohyblivost (pružnost), původnost, propracovanost, citlivost a novou interpretaci.⁶ Autor dále rozděluje tyto znaky na dvě skupiny.

Jedním z hlavních znaků tvořivosti je **plynulost**, která je podle Guilforda definována takto: „*Plynulost znamená aktivizaci pamětných představ, zjištění, jak pohotově si člověk dovede vybavovat slova, pojmy. Zahrnuje slovní, myšlenkovou, asociální a výrazovou plynulost.*“⁷

Dalším, možná ne příliš typickým znakem výtvarné tvořivosti, je **pohyblivost**. Pod tímto pojmem si člověk spíše představí pohyblivost jako jednu část motorické schopnosti než pohyblivost z hlediska výtvarné tvořivosti. Podle Guilforda se pohyblivost se pohyblivost (pružnost) nebo též flexibilita týká užití osvojených informací. Guilford též rozeznává pohyblivost spontánní a adaptivní.⁸

Třetím znakem, který k výtvarné tvořivosti také patří, stejně jako předchozí znak, je **původnost** neboli originalita. Pod tímto znakem si můžeme představit mnoho věcí, které se netýkají pouze výtvarné tvořivosti. Guilford tento znak zařadil mezi svých šest základních znaků tvořivosti. Ten původnost neboli originalitu ve své teorii definuje jako „*schopnost vidět skutečnost, věci a problémy nekonvenčně, mimořádně, nově. Měří se neobvyklými odpověďmi, vzdálenými asociacemi, vtipem.*“⁹

Součástí výtvarné tvořivosti je také **schopnost**. Guilford říká, že umožňuje člověku, aby podle daných informací a na základě toho, co ví a dovede, vytvářel nové struktury. Uplatňuje se při konkretizaci pracovního plánu, která bez jistého stupně této schopnosti není možná.¹⁰

⁶ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: 85.

⁷ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P.: 1986: tamtéž.

⁸ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P.: 1986: tamtéž.

⁹ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P.: 1986: 86.

¹⁰ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P.: 1986: tamtéž.

Jako všude, tak i ve výtvarné tvořivosti mohou nastat problémy, které budou potřebovat určité řešení. Jak by se měl umět chovat člověk, který chce s výtvarnou tvořivostí pracovat? Měl by být spíše chladný, nebo naopak citlivý? I tento bod zařadil Guilford jako jeden z hlavních znaků, který musí výtvarná tvořivost obsahovat. **Citlivost** pro problémy je schopnost spontánně si všimnout neobvyklých věcí a postihnout jádro problému.¹¹

Poslední, tedy šestý bod se týká **interpretace**, která je blízká flexibilitě. Tu Guilford popisuje jako nedílnou součást tvořivého myšlení. Podle něj je nová interpretace (redefinice) schopnost blízká flexibilitě. Umožňuje, aby jednotlivec dovedl předmět, nebo jeho část vyložit jinak než dosud a aby toho uměl využít k novým účelům.¹²

2.6 VÝZKUM TÝKAJÍCÍ SE VÝTVARNÉ TVOŘIVOSTI

Stejně jako kdekoli jinde, i v pedagogice můžeme narazit na specifické poruchy. Objevují se např. ve způsobu učení u dětí. Již bylo provedeno mnoho **výzkumů** týkající se této problematiky. Jejich součástí byl také specifický výzkum, který se týkal **imaginace a tvořivosti**. Další z nich se věnoval tématu **tolerance** a její souvislosti s autoritativní a neautoritativní výchovou. Vědci došli k názoru, že problémové učení je založeno na poznatku, že dovolíme-li žákům volně získat fakta a pracovat s nimi, docházejí sami k novým vztahům, generalizacím, formulují principy apod. Významný je i výběr a způsob předkládání těchto faktů.¹³

2.7 ZÁSADY VÝTVARNÉ TVOŘIVOSTI

Na základě informací, které jsem do této chvíle uvedla, víme, jaké má tvořivost znaky, jakou má svou podstatu a fáze, ale zatím jsem neuvedla, jak by se měla správně tvořivost používat v praxi z hlediska role učitele či vychovatele. Jak všichni víme, učitelova cesta tvořivého vyučování je cestou individuální a velice

¹¹ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: 86.

¹² HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: tamtéž.

¹³ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: 87.

záleží na přístupu učitele ke své roli. Jsou doporučeny určité zásady, které by měl každý pedagog či vychovatel respektovat. Helena Hazuková v *Didaktice výtvarné výchovy 1* uvádí, že učitel by také měl mimo jiné věnovat pozornost atmosféře třídy, nebát se zkusit něco nového a umožnit žákům, aby realizovali svoje nápady. Měl by také respektovat osobní výpověď žáka o jeho vnitřním světě, pamatovat na tvořivou potřebu komunikace, podporovat divergentní myšlení, přijímat chyby a umět je promíjet. Měl by na paměti, že obtížný žák chce uniknout nudě třídy s měl by si také uvědomit, že různé typy žáků je nutné učit různým způsobem. Nesmí také připustit, aby se hodnocení změnilo v útlak.¹⁴

Existují určité postupy, které by měl pedagog či vychovatel při své práci s dětmi dodržovat. Tvořivé postupy však předepsat nelze. Je možné je připravit, vytvořit pro ně příznivé podmínky. Pro učitele, který chce soustavně rozvíjet tvořivé vlastnosti a postoje žáků, má význam stupnice, jak jim pomáhat ke zkvalitnění a prohloubení jejich písemného a mluveného projevu. Stupnice je zacílena na vlastní výchovně vzdělávací praxi, její klad spočívá především ve shrnutí zřetelů, majících na mysli rozvoje dětské tvořivosti.¹⁵

Tvořivost má své místo v životě člověka a má také svou hodnotu. Ne vždy je však tato hodnota dodržována: „*Důraz na hodnoty tvořivosti a zachování individuality, které výtvarná výchova přinášela již tradičně, jež však někdy přijímala jako „dané shůry“, je v Rámcovém vzdělávacím programu dále rozšiřován výukou schopností jejich uvědomělé obdoby samotnými žákem v procesu komunikace.*“¹⁶

Nedílnou součástí každého tvořivého vyučování je také určitý výsledek. Nabízí se však otázka, zda je v případě výtvarné tvořivosti vůbec výsledek potřeba. Je prokázáno, že dětem se má vyhradit jistá doba k neklasifikované činnosti a k učení bez prověřování výsledků. Samotná činnost uvolňuje žáky od tlaku

¹⁴ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: 88.

¹⁵ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: 89.

¹⁶ VANČÁT, J., 2003: 6

pracovního postupu a měla by je uvolnit i od obav, že nemusejí vykázat za každou cenu **kontrolovatelné výsledky**.¹⁷

¹⁷ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: 88.

3 VÝTVARNÁ VÝCHOVA

Výtvarná tvořivost je nedílnou součástí výtvarné výchovy. Ta se musí samozřejmě řídit určitými didaktickými předpisy. V českém modelu je výtvarná výchova součástí každého vzdělávání, a to hlavně základního. Podle Hazukové je koncipována tak, aby přispívala k procesu restrukturalizace žákovy osobnosti.¹⁸ Je zde zahrnuta např. z hlediska důvodu historického, psychologického a sociálního. Výtvarná výchova je tedy předmětem, který by měl být respektován.

Výtvarnou výchovu můžeme řadit do oblasti umění a kultury, které jsou nedílnou součástí rámcového vzdělávacího programu. Rámcový vzdělávací program se zaměřuje nejen na oblasti výtvarného umění, ale na všechna vyjádření, která mají vizuální podstatu. Oblast zájmu výtvarné výchovy se rozšiřuje na vnímání, tvorbu, interpretaci a komunikační užití všech vizuálních obrazových vyjádření.¹⁹

3.1 ZÁSADY PŘI PRÁCI S DĚTMI VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ

Jak jsem uvedla, výtvarná výchova se řídí didaktickými předpisy, které by měl každý pedagog nebo vychovatel při určitém projektu s dětmi dodržovat.

3.1.1 DIDAKTICKÉ ZÁSADY VE VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍM PROCESU VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ

Výchovně vzdělávací proces ve výtvarné výchově se řídí obecně platnými didaktickými zásadami. Jedná se o **zásadu názornosti vyučování**, **zásadu přístupnosti** a **přiměřenosti vyučování**. Třetí zásada, která by měla být dodržována, je **zásada uvědomělosti a aktivity žáků ve vyučování**. Další zásada je zaměřena **na trvalost osvojených vědomostí žáků**. Nezbytnou zásadou je také

¹⁸ VANČÁT, J., 2003: 5.

¹⁹ VANČÁT, J., 2003: tamtéž.

zásada vědeckosti vyučování. Poslední zásada je zaměřena na **spojení teorie a praxe.**²⁰

3.1.2 MODEL POSTUPU PŘI PRÁCI S DĚTMI

Kromě didaktických zásad, které jsem uvedla, je velice důležitý také postup, který pedagogové ve své práci realizují. Jedná se o určitý systém, který by měl být pro učitele v podstatě modelem toho, jak mají při práci s dětmi co nejlépe postupovat a na co by neměli při své práci zapomenout. Jedná se o tyto zásadní postupy.

První postup, který bývá velice často podceňován, je **přivítání, oznámení úkolů a jeho objasnění**, ve kterém se již skrývá motivace.²¹ Podceňování tohoto postupu je velikou chybou. Tato chyba totiž může rozhodnout o přístupu dětí k projektu, kterého se mají účastnit.

Druhou zásadou, která by se měla při realizaci projektu dodržovat, je **motivace**. Motivace je často považována za to nejpodstatnější a nejdůležitější z celého učitelova výstupu. Závisí na ní totiž úspěch další části hodiny. Učitel má za úkol, a to pouze během několika málo minut, zaujmout děti, nadchnout, vysvětlit, přiblížit a vypointovat.²² Tato část je často velice vázaná na talent učitele nebo vychovatele. Oznámit úkol totiž umí každý, ale zaujmout celou skupinu, to je umění, které každý pedagogický pracovník mít nemusí. Motivace z hlediska psychologie je podle **Nakonečného** definována jako „*proces, který determinuje zaměření intenzitu a trvání chování.*“²³

Cílem motivace ve výtvarné výchově je především získání zájmu o budoucí činnosti. Tento zájem je závislý hlavně na poměru osobnosti k věcem, na

²⁰ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P.: *Didaktika výtvarné výchovy II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 10.

²¹ ADOLF, M.: *Některé kapitoly z didaktiky VV*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, s. 10. ISBN 80-244-0559-8.

²² ADOLF, M., 2002: 10.

²³ NAKONEČNÝ, M.: *Obecná psychologie (syllabus přednášek)*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006, s. 84. ISBN 80-7040-922-3.

vnitřních podmínkách citových, na vrozených schopnostech a naléhavých potřebách.²⁴

Dalším z úkolů, které musí pedagog či vychovatel zvládnout, je **příprava materiálu, vysvětlení techniky**.²⁵ Tato část může být také součástí motivace. Je velice vhodné dospět k tomu, aby se děti naučily chystat si podmínky a pomůcky samy. Naučí se tak lepší samostatnosti.

Po přípravě materiálů a vysvětlení techniky přichází **samotná práce žáka**. Obvykle by měla trvat tak dlouho, aby zbyl čas na úklid a hodnocení. Při plánování je nutné počítat také s malými pauzami, které budou děti během práce vyžadovat a potřebovat.²⁶

Po samotné práci žáka přichází **úklid**, který je možné realizovat také po hodnocení. Tato část se může zdát jako bezvýznamná, ale z výchovného hlediska je částí velice důležitou. Děti si uvědomují, že každá věc má své místo a že všechno se musí vracet do původního stavu.²⁷

Konečnou fází každého projektu je **hodnocení**. Z uvedených informací jasně vyplývá, že bez hodnocení je výchovný a vzdělávací proces neúplný. Učitel musí v závěrečné diskusi připomenout hodnoty, které si děti měly osvojit. Děti by měly také sami mluvit o tom, co jim práce dala, popřípadě u které práci vidí, že téma jde podat i jinak.²⁸

3.2 APLIKACE VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ

Popsala jsem základní zásady, které by měl pedagog při výtvarné činnosti dodržovat. Jedná se však pouze o základní pravidla. Tak jako existují zásady, které se mají dodržovat při výtvarné výchově, tak jsou také zásady, které se dodržují při aplikaci metod ve výtvarné výchově. Výběr metod závisí na specifčnosti učební látky, didaktických úkolech, na etapě vyučovacího procesu,

²⁴ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P.: *Didaktika výtvarné výchovy II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 37.

²⁵ ADOLF, M., 2002: 10.

²⁶ ADOLF, M., 2002: tamtéž.

²⁷ ADOLF, M., 2002: tamtéž.

²⁸ ADOLF, M., 2002: tamtéž.

na věku žáků, ale také na individuálních zvláštностech třídního kolektivu i jednotlivců. Důležité je také materiální vybavení školy a zeměpisná poloha daného regionu.²⁹

F. Holešovský uvádí velmi vhodné aplikace, které se dají použít také při práci s dětmi ve výtvarné výchově.

Jednou z těchto aplikací je **předkládání učiva** dětem. To přispívá k rozvoji jejich fantazie a zároveň obohacuje jejich slovní zásobu. Druhou důležitou aplikací je **poskytnout dětem čas k přemýšlení a snění**. Nezbytnou součástí aplikace je také dodat dětem odvalu, aby své myšlenky zapsaly. Velice důležité je také zajistit výtvarům dětí konkrétní uplatnění. Další z aplikací je **umožnění dětské tendence vidět věci nekonvenčně, nově, v neobvyklém světle**. Ve výchovném procesu je také velice důležité **oceňovat dětskou individualitu**, neomezovat děti a nebránit jejich projevům. Při projevech dětské osobnosti bychom měli **postupovat citlivě** a s respektem. Nesmíme také opomenout aplikaci, které se týká **podpory dětské hry se slovy**. Při všech aplikacích, které jsme uvedla, nesmíme zapomenout dávat dětem najevo svou přízeň.³⁰

3.3 CÍLE VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ NA PRVNÍM STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOLY

Poté co jsem shrnula aplikace a zásady, které by měly být při práci s dětmi na prvním stupni dodržovány, je zde nutné popsat také cíle, ke kterým bychom měli při práci s dětmi dospět. Cíle výtvarné výchovy na prvním stupni jsou v publikaci *Didaktika výtvarné výchovy 1* popsány a shrnuty takto:

První z cílů můžeme definovat jako **podněcování uspokojování potřeb dítěte** vyjadřovat svůj vlastní postoj k lidem a věcem, integraci dětské osobnosti.

Druhým z cílů je **kultivace schopností, senzibility, fantazie, emocionálně volné sféry, vnímání, pozorování, výtvarné paměti**. Tento cíl je považován za jeden z nejdůležitějších. Všechny cíle je nutné pro dobrý rozvoj dítěte dodržet.

²⁹ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: 13.

³⁰ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: 89.

Třetí cíl je zaměřen na **výtvarný rozvoj dítěte**. Vyznačuje se poznáváním a hodnocením materiálů v oblasti výtvarné práce, jejich vlastnostmi a výrazovými možnostmi, vztahem tvaru, materiálu a funkce předmětu, poznávání a hodnocení výrazových prostředků a tvůrčích postojů v průběhu vlastní výtvarné práce žáka i jejich setkáváním s oblastí výtvarného umění a životního stylu.

Další úkol dokazuje to, jak velikou roli výtvarná tvořivost v životě člověka hraje. Čtvrtý cíl se týká **rozvoje tvořivých schopností**.

Předposlední úkol se zabývá výchovou **výtvarného myšlení a nekonvenčního nazírání na věci denní potřeby**.

Posledním z cílů je **hodnocení umělecké i mimoumělecké**. Otázkou hodnocení se budeme zabývat i v dalších kapitolách.³¹

3.4 ROLE VĚKU DÍTĚTE VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ

V následujících aplikacích jsme si popsali, jak má správně učitel postupovat při práci s dětmi, jaké by měl mít zásady a jaké aplikace by měl používat. Nevěnovali jsme se však tomu, zda tyto úlohy platí nezávisle na věku dítěte, nebo zda se úlohy podle jeho věku mění. Na základě informací uvedených v *Didaktice výtvarné výchovy 1* spočívá úloha učitele ve vytváření příznivého prostředí pro tvořivou práci a do jisté míry i v úloze objevování kvality dětských nápadů. Mladým lidem v přechodném období po pubertě (13 – 15 let) se má dostat speciálního profesionálního vzdělání. V té době si už nelze vystačit s pouhým nadšením jako u dětí předškolního a počátečního školního. Významný je také technický moment potřebný k tomu, aby se výtvarná činnost stala vlastní i tomuto věku.³²

3.5 HODNOCENÍ ŽÁKA

Můžeme s jistotou říci, že věk dítěte hraje ve výtvarné výchově velikou roli a učitel musí věku dítěte přizpůsobit také projekt, který chce realizovat. Součástí práce učitele je samozřejmě také hodnocení žáka.

³¹ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: 94.

³² HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: 87.

Hodnocení práce žáka je jednou z nejdůležitějších fází výchovně vzdělávacího procesu. Má působit pozitivně na zaktivizování žáka a je jedním z kladných motivů, který má pomoci ke zlepšení jejich výkonu.³³

Učitelovo hodnocení žáka je součástí jeho celkového prospěchu, který často může rozhodovat o budoucnosti žáka. Nabízí se otázka, zda si učitel tuto zodpovědnost, kterou za žáka má, uvědomuje a zda je hodnocení, které provádí, dostatečně objektivní a nezávislé na subjektivních pocitech.

Aby mohlo hodnocení ve výtvarné výchově skutečně plnit svůj účel, je důležité být objektivní, tzv. musíme při něm vycházet z analýzy práce žáků. Při této analýze je důležité stanovit si, co má být jak hodnoceno. Musíme také zvolit formu hodnocení a zajistit její co možná největší nezájatost. V případě, že je žák klasifikován, musíme určit také způsob, jakým budou sledované hodnoty měřeny.³⁴

Existují určitá doporučení, jak by mělo hodnocení žáka vypadat. Podle Heleny Hazukové a Pavla Šamšuly se má učitelovo hodnocení žáka opírat o důvody a vyvozovat důsledky, které z činnosti plynou. Autoři zdůrazňují, že nestačí pouze říci, že je něco dobře nebo špatně. Pedagog musí své hodnocení zdůvodňovat. Tzv. kauzální myšlení tvoří podle nich základ hodnocení chování a učitel je rozvíjí tím způsobem, že dává dětem příležitost, aby samy hodnotily, nebo uvede jejich hodnocení do kauzálních vztahů.³⁵

Problémy, které jsou spojeny s hodnocením, a zvláště s klasifikací žákovských prací, jsou často předmětem diskusí. Dle zveřejněných skutečností nejsou dosud v praxi uspokojivě řešeny.³⁶

³³ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: 41.

³⁴ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: 41.

³⁵ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: 88.

³⁶ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: 41.

4 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA

Environmentální výchova je pojem, který je v posledních letech v moderní společnosti čím dál více skloňován. **Jiří Kulich** definuje environmentální výchovu jako „*výchovu o životním prostředí, v životním prostředí a pro ochranu životního prostředí.*“³⁷

4.1 SLOŽKY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Environmentální výchova není pojmem, který by se zaměřoval pouze na jednu oblast zájmu – právě na opak. Je to, jak již bylo řečeno, výchova k odpovědnosti při zacházení s životním prostředím. Environmentální výchova se zabývá např. problematikou ochrany ovzduší, vodou, odpady, ochranou přírody a krajiny a v neposlední řadě také nerostnými surovinami v horninovém prostředí. Hlavním úkolem environmentální výchovy je pomoci člověku se více sblížit s přírodou a pomoci mu pochopit podstatu určitých ekologických činností.³⁸

4.2 ODPADY

Kvůli již zmíněné tématické pluralitě environmentální výchovy bylo nutné vybrat si pouze jeden okruh, na který se v praktické části své bakalářské práce zaměřím. Jak jsem uvedla, nedílnou součástí mé bakalářské práce má být také projekt. Proto jsem se chtěla věnovat takové části environmentální výchovy, která by mohla blížka i dětem. Cílem bylo, aby je samotný projekt oslovil více než pouze jako téma dané hodiny.

Dlouho jsem nemohla přijít na to, jak mám svůj projekt zaměřit. Za výběr tématu mého projektu může do jisté míry příhoda, která se mi stala cestou domů. Musím zdůraznit, že při cestě ze zastávky pravidelně chodím kolem různobarevných kontejnerů na třídění odpadu. U jednoho z nich stála holčička předškolního věku a ptala se maminky: „Maminko, kam mám hodit tu skleněnou

³⁷ LIŠKOVÁ, E. a kol.: *Environmentální výchova na ZŠ a SŠ*. Praha: PedUK, 2002, s. 138. ISBN 80-244-0559-8.

³⁸ MOLDAN, B. a kol.: *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí*. Praha: Vydavatelství Karolinum, 1997, s. 69. ISBN 80-7184-434-9.

lahvičku? Do jaké barvičky patří?“ Roztomilé dětské odhodlání prospět životnímu prostředí ve mně nejen vyvolalo úsměv, ale také mě přivedlo na myšlenku, že svůj projekt zaměřím právě na téma třídění odpadů.

4.2.1 DEFINICE ODPADU

Odpad byl, je a bude nezbytnou součástí našeho koloběhu života. Jako odpad je chápána látka, jíž se chce jejich původce zbavit. Představuje jeden z nežádoucích a nechtěných výstupů lidské ekonomické aktivity. Odpady byly také většinou nedostatečně využívány. Mnohdy byl vyvíjen jen nízký tlak na minimalizaci jejich vzniku a byly často jen velmi nedbale zneškodňovány.³⁹

Způsoby nakládání s odpady dle vlivu na životní prostředí se realizují v následujícím pořadí. Jednou z hlavních částí je **omezení vzniku (minimalizace) odpadů**. Touto částí rozumíme především to, aby si člověk již při nákupu produktu uvědomil, kolik odpadu jeho produkcí vzniká a zda jsou všechny tyto produkty, které má v úmyslu si koupit, opravdu potřeba.

Druhá část se zaměřuje na **třídění a recyklaci odpadů**. Je nutné, aby si člověk uvědomil skutečnost, že pokud se odpad smíchá, není možné ho již dále roztřídit a zpracovat. Proto je nutné třídít odpady již v domácnosti.

Třetí část je zaměřena na **odstranění odpadů**. Odpady, které nemůžeme již dále využívat, se zneškodní, a to například skladováním.⁴⁰

4.2.2 DRUHY TŘÍDĚNÍ ODPADU

Tak jako většina věcí, tak i odpady se třídí podle druhu. Základní třídění, které všichni známe, je třídění na **papír, plast a sklo**. Kontejnery na tyto druhy odpadu se v České republice objevují nejčastěji. Kontejner na sběr **papíru** má modrou barvou. Můžeme do něj vytřídit noviny, časopisy, kancelářský papír, reklamní letáky, knihy, sešity, ale také kartony a všechny podobné suroviny. Odpady, jež sem rozhodně nepatří, jsou mokré, mastné nebo jinak znečištěné papíry, uhlový

³⁹ MOLDAN, B. a kol., 1997: 95.

⁴⁰ *Jak třídít*. [online]. Dostupné na WWW: <www.jaktridit.cz/odpady/index.html>. Cit. 25. 3. 2010.

a voskovaný papír, použité plenky, a také hygienické potřeby. Je velice důležité, aby lidé tyto zásady dodržovali, neboť v opačném případě nemá třídění odpadů smysl.⁴¹

Druhým nejčastějším separovaným odpadem je **plast**. Kontejnery na plast jsou žluté. Do žlutých nádob můžeme odhodit PET lahve od nápojů, ale je důležité, aby lidé tyto PET lahve nezapomínali sešlápnout. Dále sem patří kelímky, sáčky, fólie, výrobky a obaly z plastů a polystyrénu. Do žlutých kontejnerů v žádném případě nepatří novodurové trubky nebo obaly od nebezpečných látek, jako jsou například motorové oleje, chemikálie a barvy.

Třetím nejčastějším kontejnerem je **sklo**. Kontejner na sklo má obvykle zelenou barvu, ale nemusí to být vždy pravidlem. V některých městech či obcích se může také objevit vedle zeleného kontejneru také barva bílá. Pokud je v obci či městě zaveden oddělený sběr skla, potom lidé musí při jeho třídění rozlišovat, jakou má sklo barvu. Do zelených nádob můžeme odhodit láhve od nápojů, skleněné nádoby, skleněné střepy a tubové sklo. V případě třídění skla do bílého kontejneru patří do této nádoby čiré sklo a do zeleného kontejneru sklo barevné. Někde se však stále ještě sklo dle barevnosti netřídí, proto je důležité sledovat barvy kontejnerů nebo nálepku, kterou má každý kontejner. Člověk by si měl zapamatovat, že do bílého skla nepatří tubové sklo, zahazujeme je do zeleného kontejneru. Jak do bílého, tak do zeleného kontejneru je zakázané vhazovat keramiku, porcelán, autosklo, drátěné sklo a zrcadla.⁴²

Rozdělila jsem zde tři základní druhy odpadů, které se třídí, ale je jisté, že existují i další druhy odpadu, které ani do jedné ze zmiňovaných kategorií nepatří. Odpad se dále třídí pomocí sběrných dvorů. Jedním z možností je **sběr kovů**. Kovové odpady se odnášejí do sběren nebo do sběrného dvora. Dalším způsobem je sběr nápojových kartonů. Tento sběr odpadů se u nás začíná teprve rozvíjet. Odpad tohoto typu se odhazuje do kontejnerů nebo pytlů označených oranžovou

⁴¹ *Jak třídít*. [online]. Dostupné na WWW: <www.jaktridit.cz/odpady/index.html>. Cit. 25. 3. 2010.

⁴² *Jak třídít*. [online]. Dostupné na WWW: <www.jaktridit.cz/odpady/index.html>. Cit. 25. 3. 2010.

nálepku. Vzhledem k nedostatku těchto nádob jsme však nuceni vyhazovat tento odpad do směsného odpadu.⁴³

Další možností separace je také např. **sběrný** neboli **recyklační dvůr**, kterých je zvláště ve velkých městech dostatek. Zde se mohou odevzdat **odpady, které se nevejdou do běžných kontejnerů**. Jedním typem odpadů, které na sběrný dvůr můžeme odvézt, jsou kovy v podobě železného šrotu, hliníkové předměty, barevné kovy apod. Dalším typem odpadu je **kompostovatelný odpad**, který představují **větve, listy a tráva**. Třídíme také **objemný odpad**, který představuje např. starý nábytek, umyvadla, toalety a pračky. Patří sem také stavební sít a nebezpečné odpady, jako jsou barvy, lepidla, oleje a podobné odpadové materiály.⁴⁴

4.3 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA VE VZTAHU K VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ

Téma mé bakalářské práce se netýká pouze environmentální výchovy, ale především výtvarné výchovy jako takové. Obecným cílem práce v oblasti výtvarné výchovy a životního prostředí v současné koncepci předmětu na všech stupních a typech škol je rozvoj vnímání, chápání a schopnosti hodnocení výtvarného umění z hlediska jeho funkce v životě člověka a společnosti.⁴⁵

Také proto bylo nezbytné popsat, jak se může environmentální výchova projevit ve výtvarné výchově – jakým způsobem jsou žáci vedeni k tomu, aby pochopili podstatu environmentální výchovy a nebyla jim lhostejná tato problematika.

Žáci jsou vedeni k pochopení komplexnosti, složitosti vztahů člověka a životnímu prostředí. Snažíme se žáky podporovat k aktivní účasti na ochraně a citlivém utváření životního prostředí. Environmentální výchova ovlivňuje v zájmu udržitelnosti rozvoje lidské civilizace životní styl a také hodnotovou

⁴³ *Jak třídít.* [online]. Dostupné na WWW: <www.jaktridit.cz/odpady/index.html>. Cit. 25. 3. 2010.

⁴⁴ *Jak třídít.* [online]. Dostupné na WWW: <www.jaktridit.cz/odpady/index.html>. Cit. 25. 3. 2010.

⁴⁵ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: 81.

orientaci žáka. Environmentální výchova se v základním vzdělávání věnuje základním podmínkám života, ekosystémům, vztahu člověka k prostředí a souvislostem lidských aktivit s problémy životního prostředí.⁴⁶

Environmentální výchova má tedy ve školní výuce své místo. **Martina Králíková** ve své diplomové práci vychází z autorky **Hany Horké**. Ta ve své knize uvádí, že v návaznosti na vzdělávací oblasti rámcového vzdělávacího programu můžeme členit obsah ekologické výchovy a environmentální výchovy podle kritérií, která kopírují tři navzájem propojené komponenty environmentální výchovy:

1. **výchova** (resp. vzdělávání) o životním prostředí. Autorka ji označuje jako kognitivní doménu.

2. **výchova pro životní prostředí** (hodnoty, postoje). Tato výchova je Horkou vyznačována jako afektivní doména.

3. **výchova prostřednictvím životního prostředí**. Autorka do této výchovy zařazuje zkušenost a dovednosti psychomotorické domény.⁴⁷

4.4 POŽADAVKY NA PEDAGOGA Z HLEDISKA ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVY

Vzhledem k tomu, že také výtvarná výchova se zabývá tématem environmentální výchovy, jsou i zde kladeny určité požadavky na pedagoga, který by měl přednášet určité informace týkající se životního prostředí a který by měl děti vést k pozitivnímu postavení k tomuto tématu. Podle **J. Hederera** jsou na vychovatele kladeny v tomto směru zvláštní nároky. Výchova zajišťuje předávání našeho kulturního bohatství a určuje další generaci cíl, hodný jejího snažení a zájmu.⁴⁸

Na pedagogy jsou často kladeny požadavky velkého množství informovanosti týkající se životního prostředí. Tyto požadavky jim brání v informování dětí, které

⁴⁶ *Metodický portál RVP* [online]. Dostupné na WWW: <www.rvp.cz>. Cit. 25. 3. 2010.

⁴⁷ KRÁLÍKOVÁ, M.: *Environmentální témata ve výuce na 1. stupni základních škol*, Brno: 2009, vedoucí práce doc. PeaDr. Hana Horká (diplomová práce).

⁴⁸ HEDERER, J.: *Životní prostředí a výchova*. Praha: Nakladatelství Portál 1994. Přel. z: *Umwelterziehng*, s. 8. ISBN 80-85282-88-7.

by měly být vedeny k pozitivnímu vztahu vůči přírodě. Tato skutečnost bývá nejčastěji jedním ze základních omylů a problémů školního prostředí. Ve školách se často vyžaduje znalost mnoha detailů a nezbývá čas k pochopení funkcí a vzájemných souvislostí. A přitom mnohdy stačí několik poznámek, abychom u dětí vyvolali spoustu otázek, protože je často zajímá všechno. K tomu všemu mají děti vlastnosti, které jsou pro ně typické a pro nás jsou velkým přínosem. Jednou z těchto vlastností je přirozená dětská zvědavost, která nám při výchově velmi pomáhá.⁴⁹

⁴⁹ HEDERER, J., 1994: 9 – 10.

5 ŠKOLNÍ DRUŽINY

Na následujících stranách mé práce představím projekt, jenž je praktickou součástí této práce. Uvedu, jakou věkovou kategorii jsem pro svůj výzkum zvolila a v jakém prostředí byl poté projekt realizován. Vzhledem ke skutečnosti, že studuji třetím rokem pedagogiku volného času, rozhodla jsem se, že svůj projekt uskutečním ve volnočasovém prostředí.

Jako nejvhodnější místo pro tento úkol se nabízela školní družina. S tímto prostředím mám díky své školní praxi určitou zkušenost, a proto jsem si vybrala právě ji. Mému záměru nahrávala i skutečnost, že budu mít možnost tento projekt realizovat v době své povinné třítydenní souvislé praxe, kterou studenti absolvují v šestém semestru. Mohla jsem mít tedy jistotu, že budu mít pro realizaci svého projektu dostatek prostoru.

5.1 FUNKCE ŠKOLNÍ DRUŽINY

Školní družiny se zaměřují na práci s dětmi prvního stupně základních škol. Nejčastěji ji využívají děti nižších ročníků. Jsou buď přímo součástí školy, nebo fungují jako samostatná jednotka. Kromě výchovné a zdravotní funkce mají také velký význam funkce sociální. Toto zařízení zajišťuje sociální péči a bezpečnost dětí v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání. Vzhledem k věkové zvláštnosti dětí mladšího školního věku se výchovná činnost orientuje na co nejpestřejší strukturu zájmových činností a uspokojování velkých potřeb pohybu. Školní družiny organizují zájmovou činnost v kroužkách za poplatek i pro ostatní zájemce.⁵⁰

Školní družiny mají předpoklady k pravidelnému a každodennímu pedagogickému ovlivňování volného času. Na rozdíl od jiných volnočasových možností, kterých se děti účastní, zde má vychovatel určité výhody, neboť je s žáky v každodenním styku. Vychovatelé mohou působit na většinu žáků bez ohledu na sociální postavení rodiny a mají možnost pravidelného kontaktu s rodiči. Pro své výchovné působení v době mimo vyučování mají vhodnou kvalifikaci, která často ve volnočasových střediskách chybí. Mají také výhodu

⁵⁰ PAVKOVÁ, J – HÁJEK, B. – HOFBAUER, B., 1999: 45.

toho, že jsou členy pedagogické rady, spolupracují s vedením školy a ostatními pedagogy.⁵¹

Tyto výhody jsou také dány mimo jiné tím, že povinná školní docházka a volnočasové aktivity školy se svou funkcí a směřováním v současné době sblížují. Škola se neustále snaží o inovaci a pružnost kurikula (osnovy) metod práce, aktivity volného času a úsilím o věcnou a metodickou souvislost. Ani jedna z těchto oblastí nemění svůj charakter, spíše naopak. Přes základní rozdílnost povinné a dobrovolné účasti se mohou vhodně doplňovat také do budoucnosti. Jako žádoucí se zde jeví **partnerská spolupráce obou oblastí**.⁵²

Základním úkolem školní družiny je splnit tyto funkce: **přípravu na vyučování, tělesnou rekreaci a zájmovou činnost**. Právě zájmová činnost je tou činností, která v sobě zahrnuje také složku výtvarnou. Výchovu k výtvarné činnosti můžeme rozdělit podle povahy do čtyř okruhů: vytváření a zdobení věcí, kreslení, malování, modelování tematické, kreslení (malování a modelování podle názoru a z paměti) a výchova výtvarným dílem (péče o úpravu prostředí).⁵³

5.2 POSTUP PŘI PRÁCI V DRUŽINĚ

Činnost ve školní družině by měla rozvíjet dítě v dovednostech důležitých pro život ve společnosti a prostřednictvím aktivit výchovy mimo vyučování je vybavit žádoucími vědomostmi, dovednostmi, ale také postoji. Děti se zde učí žít s ostatními, spolupracovat a tolerovat ostatní. Družina by měla napomáhat posilovat osobnost každého jedince. Největší roli zde hraje motivace, radost z činnosti, ctižádost, zvědavost a povzbuzování.⁵⁴

Práce v družině by měla mít určitý postup, který by se měl při práci dodržovat. Výtvarná činnost se skládá ze čtyř hlavních cílů: **volba námětu, uložení práce,**

⁵¹ PAVKOVÁ, J. – HÁJEK, B. – HOFBAUER, B., 1999: s. 119 – 120.

⁵² HOFBAUER, B.: *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Nakladatelství Portál, 2004, s. 77 – 78. ISBN 80-7178-927-5.

⁵³ NĚMEC, J. – PUCHŘ, R. – ZHOŘ, I., 1956: 7.

⁵⁴ BALKOVÁ, K.: *Náměty pro školní družinu*. Praha: Nakladatelství Portál, 2006, s. 9. ISBN 80-7376-064

řízení práce, její hodnocení.⁵⁵ Postup je zde velice podobný jako při výtvarné činnosti v jiném volnočasovém středisku nebo ve škole. Zde je však práce navíc ztížena odchodem dětí během aktivit, ke kterým dochází často bez ohlášení a které by mohly určitou aktivitu komplikovat. Vychovatelé musí na tuto situaci přesto brát ohled a musí jí svou práci přizpůsobit.

Velice důležitý projev dítěte, pomocí něž máme se v dnešní době nejčastěji možnost poznat jeho osobnost, je kresba. Kreslení je činnost, která všechny děti baví, a jsou v této činnosti zcela bezprostřední. Dítě se nejčastěji řídí svou motivací, která podléhá zcela zájmům a přáním dítěte. Je vědecky dokázáno, že dítě, které nemá možnost moc často si kreslit (například pokud se věnuje kreslení pouze ve škole), nemá tak rozvinutou fantazii jako dítě, které například chodí do školní družiny. Tyto děti mají fantazii mnohem větší a používají také při kreslení více barev.⁵⁶

⁵⁵ NĚMEC, J. – PUCHŘ, R. – ZHOŘ, I., 1956: 13.

⁵⁶ NĚMEC, J. – PUCHŘ, R. – ZHOŘ, I., 1956: 11.

6 DĚTI PRVNÍHO STUPNĚ

První stupeň (1. – 5. třída) je skupina dětí, se kterou budu realizovat svůj projekt. Tuto skupinu nazýváme též **mladší školní věk**.

Děti v tomto věku začínají uvažovat jinak než před tím. Začínají mít odlišný režim, což je způsobeno hlavně nástupem do školy. Díky tomuto vlivu se také mění jejich myšlenkové pochody. Začínají se u nich rozvíjet určité schopnosti a dovednosti, a to především z hlediska rozumového charakteru.⁵⁷

Děti v tomto věku prožívají tělesný a duševní vývoj, a také vývoj sociální. **Tělesný vývoj** je specifický převážně změnou celkové stavby těla, jako např. prodlužování končetin, vývoj trvalého chrupu, zvyšování výkonnosti orgánů, ale také vývoj pohybového aparátu. Pohybový vývoj se vyznačuje velkými potřebami pro pohyb a také výraznou pohybovou aktivitou.⁵⁸

Duševní vývoj se rozděluje na tři fáze: rozumovou, citovou a volnou. **Rozumová fáze** je ovlivněna převážně prostředím, ve kterém má dítě možnost vyrůstat. Mezi tato prostředí patří také škola, která hraje pro dítě v tomto věku velkou roli. Nezastupitelná je především role vyučování. Je to hlavně vnímání, které se stává cílevědomější, soustavnější a přesnější. Mezi další znaky patří pozornost, která je labilnější než dříve. Dalšími charakteristickými znaky jsou také představy. Jedná se o zkušenosti, které se zpřesňují od konkrétních k obecnějším. Patří sem také paměť, a to převážně mechanické bezděčné zapamatování, vývoj záměrného zapamatování a logické paměti. Dále sem můžeme zařadit také myšlení, které by mělo být hlavně konkrétní. Je sem řazena také řeč, která se projevuje rozšířením slovní zásoby, vlivem prostředí a školního vyučování.⁵⁹

Další částí duševního vývoje je **fáze citová**. Tato schopnost se vyznačuje převahou kladných citů s city zápornými, jako jsou obava, strach apod. Mezi citový vývoj patří také rozvoj vyšších citů. Jedná se o city estetického typu, mezi které patří vkus a pochopení uměleckého díla. Dále je to vkus intelektuální, jako

⁵⁷ PAVKOVÁ, J – HÁJEK, B. – HOFBAUER, B., 1999: 84.

⁵⁸ PAVKOVÁ, J – HÁJEK, B. – HOFBAUER, B., 1999: tamtéž.

⁵⁹ PAVKOVÁ, J – HÁJEK, B. – HOFBAUER, B., 1999: tamtéž.

je zvědavost a radost z poznání. Dále je sem řazen také vkus morálních citů, které přejímají mravnost zásad od autorit. Celkově se toto hledisko bere za klidné citové období.⁶⁰

Třetí část se nazývá **volný duševní vývoj**. Tento duševní vývoj se vyznačuje impulzivním jednáním, vývojem sebeovládání, větší samostatností. Při dobrém vztahu k dospělým se dítě ochotně podřizuje požadavkům, motivy jednání jsou bližší a konkrétnější.⁶¹

V období mladšího školního věku je nedílnou součástí vývoje také vývoj **sociální**. Tento vývoj je pro děti v tomto věku velice důležitý. Vyznačuje se bohatšími mezilidskými vztahy, novými vztahy k učitelům, vychovatelům a vrstevníkům, větší kritičností, volnějším vztahem k rodičům, samostatností. Typickým znakem je také vytváření významných skupin, jako je školní třída a herní skupina, uplatňuje se pocit solidarity, ale také kamarádství podle náhodných znaků. Tyto znaky jsou například chlapecké a dívčí skupiny nebo oblíbené sporty.

6.1 VÝTVARNÁ VÝCHOVA V 1. – 4. ROČNÍKU ZÁKLADNÍCH ŠKOL

Na předchozích stránkách jsem popsala, kde bych chtěla svůj výtvarný projekt realizovat a jakou věkovou skupinu jsem si vybrala. Svůj projekt bych chtěla zaměřit na výtvarnou činnost s dětmi prvního stupně na základních školách. Proto mi přišlo nezbytné věnovat se v další části práce již zmiňované výtvarné výchově na základních školách.

6.1.1 CÍL VÝTVARNÉ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

Cíl výtvarné výchovy na základních školách je estetické osvojení přírody, světa věcí a světa člověka prostřednictvím výtvarných činností.⁶² V prvním až čtvrtém ročníku základních škol v obsahu obdobného celku se setkáváme znovu

⁶⁰ PAVKOVÁ, J – HÁJEK, B. – HOFBAUER, B., 1999: 84.

⁶¹ PAVKOVÁ, J – HÁJEK, B. – HOFBAUER, B., 1999: tamtéž.

⁶² HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: 93.

s ilustracemi a hračkami, ke kterým patří také loutky a keramika. Pracujeme zde také s otázkami tvaru a funkcí předmětů. Chápání volného umění se rozšiřuje o jednotlivé druhy a žánry. Výraznější pozornost je zaměřena na užité umění, dětské oblékání, byt a bytové doplňky atd.

6.1.2 OBSAH VÝTVARNÉ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

Výtvarná činnost na základních školách má svůj jasně daný obsah. Obsah tohoto předmětu tvoří tři hlavní oblasti ve vzájemných vztazích a proporcích. Jedna ze tří částí se vyznačuje výtvarným osvojováním skutečností prostřednictvím tématických prací a náměty ze života dětí a dospělých.⁶³

Tato část může mít **různou podobu** a může být realizována **různými způsoby**. Může se jednat o ilustrovanou pohádku, ale také o předměty, které se běžně používají. Má také svůj obsah, který je zaměřen na výtvarné osvojování skutečnosti směřující k výchově vnímání, představivosti a výtvarného vyjadřování.⁶⁴

Druhý bod se skládá ze **hry, experimentování a dekorační činnosti**. Tato část dokazuje to, že součástí výtvarné výchovy může být i tvůrčí schopnost žáka spojená s jeho představivostí, ale také zkušeností. Také tento bod má určitý cíl a určité záměry. Hra, experimentování a dekorativní činnost vede jednak k poznávání a hodnocení materiálů v oblasti výtvarné práce, jejich vlastností a výrazových možností, ale také k poznávání a hodnocení výrazových prostředků, jako jsou linie a plochy. Vede také k poznávání prostoru. Přitom si žáci osvojují základní principy dekorativních řešení plochy a seznamují se s elementární organizací prostoru.⁶⁵

Posledním, třetím bodem je **výtvarné umění a životní styl**. Mohlo by se zdát, že pro děti mladšího školního věku nemůže mít výtvarné umění žádný význam, ale opak je pravdou. Také malé děti tyto prvky vnímají a rozeznávají jejich různé styly. Pro děti tohoto věku je obzvlášť důležitá oblast výtvarného umění

⁶³ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P. 1986: 93.

⁶⁴ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P. 1986: tamtéž.

⁶⁵ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P. 1986: 94.

a životního stylu, který se zaměřuje především na estetické poznání a chápání ilustrací dětských knih, na seznamování s hračkami a loutkami. Příležitostně se žáci seznamují také s přiměřenými otázkami týkajícími se životního prostředí a slohu.⁶⁶

Byly zde popsány tři základní body, které by se daly považovat za rozdělení obsahu výtvarné výchovy v mladším školním věku. Cíle výtvarné výchovy na prvním stupni základních lze shrnout takto:

Prvním bodem je podněcování uspokojování potřeb dítěte, vyjádření svého vlastního postoje k lidem a věcem a integrace dětské osobnosti. Druhý bod se definuje jako kultivace schopností, senzibility, fantazie, emocionálně volné sféry, vnímání, pozorování a výtvarné paměti. Ve třetím bodě se jedná o poznávání a hodnocení materiálů v oblasti výtvarné práce, jejich vlastností a výrazových možností, vztahu tvaru, materiálu a funkce předmětu, poznávání a hodnocení výrazových prostředků a tvůrčích postojů v průběhu vlastní výtvarné práce žáků i při jejich setkávání s oblastí výtvarného umění a životního slohu. Čtvrtý bod je zaměřený na rozvoj tvořivých schopností. V předposledním bodě se jedná o výchovu výtvarného myšlení a nekonvenční nazírání na věci denní potřeby. Poslední bod se zaměřuje na hodnocení skutečnosti umělecké i mimoumělecké.⁶⁷

⁶⁶ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: tamtéž.

⁶⁷ HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P., 1986: 94.

7 PROJEKT

Zde se dostávám k projektu neboli k praktické části mé práce. Velice dlouho jsem uvažovala nad tím, na čem mám svůj projekt založit a čeho by se tedy měl nejvíce týkat. Pojem environmentální výchova je velice mnohovrstevnatý a nabízí velké množství možností, jak danou problematiku zpracovat, ale která je ta správná? Která možnost by dětem mohla přinést něco více než jenom nutnost splnění povinnosti, kterou mají ve škole v rámci určitého předmětu, nebo družiny? Co je v dnešní době jedním ze základních témat, které se týká životního prostředí, ale které je zároveň nedílnou součástí života každého člověka, ne pouze určitého jedince, nebo skupiny lidí?

Jak jsem již uvedla v teoretické části práce, po dlouhém přemyšlení jsem se rozhodla svůj projekt zaměřit na jednu z kapitol environmentální výchovy, a to konkrétně na třídění odpadů.

K tématu environmentální výchova, resp. třídění odpadů mě napadlo mnoho otázek, které jsem se snažila zodpovědět v teoretické části své práce. Nejen nabyté znalosti, ale také svou tvořivost a představivost jsem však hodlala prověřit v tomto projektu. Nestačila mi však pouze má fantazie, v přípravě mi pomohla i celá řada publikací. I přesto jsem se snažila vytvořit projekt, který děti nejen osloví, ale bude jim také všeobecně prospěšný.

Cílem mého projektu je především seznámit děti s pojmem environmentální výchova, a to především se zmíněnou kapitolou třídění odpadu. Chtěla jsem dětem tuto problematiku co nejvíce přiblížit právě pomocí jednotlivých úkolů. Při jejich vymýšlení jsem se inspirovala např. knihami *100 her k rozvoji tvořivosti v předškolním a mladším školním věku* od **E. Pausewangové** či titulem *Dalších 199 výtvarných činností* autorek **M. Kohlové** a **C. Gainerové**. Celý projekt se věnuje nejen tomu, jak můžeme odpad třídit, ale také tomu, jak můžeme konkrétní odpad dále využívat.

Svůj projekt jsem nakonec realizovala na Základní škole Nové Hodějovice, která je součástí Základní školy Dukelská v Českých Budějovicích. Právě tato škola se také environmentální výchovou ve svém ročním plánu zabývá, neboť

jeho nedílnou součástí jsou organizace projektů, které mají společné téma – environmentální výchova.

Tato skutečnost mi při práci s dětmi velice pomohla. Děti již znaly základní informace, které se environmentální výchovy týkaly, a také věděly něco o samotném třídění odpadů. Informace k úkolům, které jsem dětem zadávala, měly spíše formu opakování, kdy děti samy říkaly důležité informace, které se k danému úkolu vztahovaly.

ÚKOLY ZAMĚŘENÉ NA TŘÍDĚNÍ ODPADU JAKO TAKOVÉ

Environmentální výchova (ekologické problémy lidstva)

Cíl: rozvíjet výtvarnou představivost a fantazii dětí. Znovu dětem připomenout pojem environmentální výchova. Navázat krátkou diskuzi na toto téma; uvést, co si pod ním děti představují. Poté pustit krátký úryvek z filmu Avatar a po jeho zhlédnutí nechat děti volně kreslit. Děti by měly na základě svých volných asociací samy výtvarně vyjádřit, v jakém prostředí by chtěly žít. Jak jsem již zmínila, je zde použita metoda volných asociací.

Časové rozmezí: 30 minut.

Pomůcky: papír, pastelky.

Úvod:

Motivace: Na základě informací a krátké filmové ukázky.

Výtvarná činnost: Děti měly možnost se zamyslet nad tím, jak by si přály, aby vypadalo prostředí, ve kterém žijí. Druhým úkolem pak bylo převést své myšlenky do kreslené podoby. Pomocí pastelky a vodových barev měly tedy děti nakreslit prostředí, ve kterém by si přály žít.

Závěr: Promítání krátké pasáže z filmu Avatar splnilo svůj účel. Bylo vidět, že děti film motivoval, a od toho se také odvíjela jejich tvorba. Děti nechaly volně

plynout svou fantazii a brzy jsem mohla na jejich papírech vidět ideální prostředí, ve kterém by chtěly žít.

Jak vzniká odpad

Cíl: přimět děti k tomu, aby si uvědomily, že odpad se musí někde brát a že všechny výrobky musely vzniknout někde jinde než v obchodě, kde si mohou konkrétní výrobek koupit.

Časové rozmezí: 45 minut.

Pomůcky: papír, výstřižky z novin, lepidlo, pastelky, vodové barvy, články a obrázky z internetu.

Úvod:

Motivace: motivovat děti k tomu, aby si uvědomily, že odpad musí mít také svůj původ. Každý by se měl pokusit se zamyslet nad tím, kde se jaká věc bere.

Výtvarná činnost: nakreslit hotovou věc, kterou si děti vyberou a která se běžně třídí. Poté se děti pokusí nakreslit proces, kterým musí určitý výrobek projít, než dostane mít svou konečnou podobu. V této práci nám velice pomohly různé články a obrázky z internetu, které se touto problematikou zabývaly.

Závěr: tato činnost byla specifická hlavně díky množství informací, které děti ke své práci potřebovaly. Vybrat si výrobek, které děti zaujal na tolik, aby ho pomocí kreslení ztvárnily, nebylo tak složité. Větší problém nastal při realizaci vlastního procesu. Děti potřebovaly při této práci často mou asistenci, ale na konec se nám výrobky povedly. Každý výtvar byl originální.

Výroba plakátů pro propagaci třídění odpadů

Cíl: procvičení technických dovedností – stříhání a lepení, rozvíjení schopnosti tvořit s vrstevníkem, schopnost spolupráce a umění poděkovat. Propojení

předmětů výtvarné výchovy, českého jazyka, přírodopisu, zeměpisu, informatiky a dalších předmětů, pomocí kterých nakreslí děti co nejvýstižnější plakát.

Časové rozmezí: 1 hodina.

Pomůcky: čtvrtka A2, koláž – novinové články, obrázky, články a obrázky z internetu, pastelky, vodové barvy, barevné papíry, fotografie a všechno ostatní, co děti napadne ohledně třídění odpadů.

Úvod:

Motivace: umístění vítězného plakátu na nástěnce školy, pro ostatní účastníky a menší odměna.

Výtvarná činnost: žáci se rozdělí do skupin do třech. Úkolem každé skupiny je vymyslet, prodiskutovat a nakonec vytvořit plakát. Aby se však zapojila celá skupina, namaloval každý žák část plakátu, které se později slepil. Plakát měl být nejen barevný a poutavý, ale také vtipný a hlavně přesvědčivý.

Závěr: tato aktivita byla první, kterou děti měly možnost provádět v menší skupině. Po poradě s paní vychovatelkou jsem dospěla k názoru, že by bylo vhodné, aby každé dítě malovalo část plakátu, a poté se plakát slepil. To se ukázalo jako výborný nápad, neboť děti pracovaly nejen samostatně, ale musely také spolupracovat. Tato činnost tedy pomohla rozvíjet nejen jejich výtvarné, ale také prosociální dovednosti.

Výroba kontejneru

Cíl: rozvíjet technické výtvarné dovednosti – stříhání, lepení, ale také dětskou fantazii a představivost. Rozvíjet schopnost tvoření s kamarádem, schopnost spolupráce a organizace ve skupině.

Časové rozmezí: cca 2 hodiny.

Pomůcky: papír větší velikosti, pastelky, vodové barvy, tempery, časopisy, noviny, propagační letáky, nůžky, lepidlo.

Úvod:

Motivace: před samotnou prací žáků jsme si s dětmi sedli na koberci do kroužku a vyprávěli jsme si o možnosti třídění odpadu a o druzích odpadů, které znají. Děti měly také za úkol samy říkat příklady toho, do jakých kontejnerů jednotlivé druhy odpady patří. Pak jsme děti rozdělily do skupin podle druhů tříděného odpadu, tedy na plast, papír a sklo.

Výtvarná činnost: Poté co se děti rozdělily do skupin, měly za úkol nakreslit takový kontejner, který jim byl zadán. Na základě zadaných informací kreslily, nebo také vystřihovaly odpad, který do jejich kontejneru patřil.

Závěr: tuto aktivita prováděla poprvé společně celá skupina. Bylo tedy nutné neustále usměrňovat děti tak, aby se mohly zapojit všechny. Některé děti realizovaný úkol bavil více, některé méně. Zde se ukázal největší problém družiny, kterým je náhlé odcházení dětí. I proto jsme tuto část projekt tvořili dva dny. Nakonec měla každá skupina představit svůj kontejner, a také výrobky, které do určitého kontejneru nalepila. Tyto kontejnery byly ve škole vystaveny a ostatní děti měly možnost se inspirovat tím, co se všechno do konkrétního kontejneru patří.

Návrh vlastní etikety na konkrétní kontejner

Cíl: na základě použití pohybové hry, která výtvarné činnosti předcházela. Rozvoj tvořivost a využití fantazie dítěte.

Časové rozmezí: 30 minut.

Pomůcky: papír, šablona kontejneru, pastelky, fixy.

Úvod:

Motivace: pohybová hra, kdy děti na svá záda dostaly určitý druh odpadu, a pak se na základě toho rozvíjela pohybová aktivita.

Výtvarná činnost: děti měly na základě předešlé hry samy vytvořit originální návrh etikety na kontejner, který by motivoval ke třídění odpadu i děti předškolního věku, které ještě neumí číst.

Závěr: vzhledem k tomu, že jsem poprvé pracovala se hrou a poté s výtvarnou činností, mě tato aktivita velice překvapila. Hra splnila účel, který měla, a výtvarná činnost děti zaujala.

Nejoriginálnější popelnice na odpadový materiál

Cíl: rozvíjení výtvarných technik – stříhání a lepení. Rozvíjení fantazie a spolupráce ve skupině.

Časové rozmezí: 1 – 2 hodiny.

Pomůcky: papírová krabice, pasty a podobné věci, jaké si kdo přinese. Dále lepidlo, nůžky, lepicí pásky, barvy.

Úvod:

Motivace: popelnice, které budou vyrobeny, budou vystaveny po celé škole a pokud to bude možné, začnou se používat také ve třídách.

Výtvarná činnost: rozdělení děti do skupin. Děti si samy vytvořily návrh popelnice. Zvolily si také, na jaký odpadový materiál se bude konkrétní popelnice zaměřovat. Pak pomocí temper, pastelek a ostatního materiálu, které si mohly také samy přinést, začaly kontejner vyrábět.

Závěr: před realizací tohoto úkolu jsem měla obavu z toho, že se dětem bude zdát tato aktivita velice podobná výrobě kontejneru na papír. Skutečnost však byla jiná. Tato aktivita velice zaujala nejen ty děti, které na předchozím úkolu neměly možnost pracovat a dělaly ho tedy poprvé, ale také i ty ostatní. Výsledek předčil moje očekávání. Všechny popelnice byly také ve škole vystaveny a děti byly po zásluze odměněny.

JAK DÁLE VYUŽÍT ODPAD PŘEDTÍM, NEŽ SKONČÍ V KONTEJNERU

Výroba lucerny:

Cíl: seznámit děti, co se dá dělat se starou nepotřebnou krabičkou, kterou by v jiném případě vyhodily.

Časové rozmezí: 45 minut.

Pomůcky: větší krabice od potravin, průhledný papír, barevný balicí papír, temperové nebo plakátové barvy, tužky, fixy, voskovky, nůžky, dráty, hůlky, svíčky.

Úvod:

Motivace: zeptáme se dětí, co si myslí, že musí člověk udělat, aby z krabice vyrobil lucernu. Měly by si uvědomit, že do ní přijde světlo a že musí svítit.

Výtvarná činnost: krabice musí tvarem i velikostí zhruba odpovídat lucerně. Odstraníme víko a tam, kde je to nutné, vystříhneme z lepenky další kus ve tvaru dna, aby byl papír v tomto místě silnější. Každé dítě dostane jednu lucernu, kterou zvenku natře temperovými nebo plakátovými barvami. Děti mohou po stranách vystříhnout různé obrázky a zezadu podlepit díry průhledným papírem. Mohou vystříhnout i velké plochy na stranách.

Závěr: Upevníme dráty, upevníme svíčky a vyzkoušíme lucerny.

Deska plná počítadel (z věcí, které bychom jinak vyhodili)

Cíl: v této činnosti děti odpočítávají různé předměty, které by v jiném případě nepoužily, a nalepují je na desku, kterou si samy přinesou.

Časové rozmezí: 30 minut.

Pomůcky: deska – buď dřevěná, nebo z kartonu, hřebíky, lepidlo, předměty, které budou sloužit coby „kuličky“ v počítadle: zátky, špalíky, šroubky a matky, hřebíky a všechno ostatní, co děti napadne.

Úvod:

Motivace: motivovat děti k tomu, aby si samy vyrobily počítadlo, které budou moci ve své práci dále používat. Počítadlo bude vyrobené z různých věcí, které by děti v jiném případě vyhodily.

Výtvarná činnost: rozprostřeme si materiál po stole. Vezmeme jeden předmět, (například zátku) a připevníme ho k podkladové desce. Potom vezmeme dva předměty (například dva špalíčky) a opět je připevníme. Takto budeme postupovat se třemi a více předměty. Desku pokryjeme odpočítanými předměty tak, aby byly po skupinách, či náhodně na ploše. Poté necháme lepidlo zaschnout.

Závěr: Poté co všechno zaschne, nalepíme na desku čísla a všechny výtvary si hromadně prohlédneme.

Moje oblíbené, ale už nefunkční věci a hračky

Cíl: rozvíjet fantazii a citlivost pro barevnou a tvarovou kompozici. Rozvoj technických výtvarných dovedností a tvůrčích schopností pracovat s různorodým výtvarným materiálem. Seznámit děti s možností využití věcí, které by už více nepotřebovaly a tím pádem by skončily v odpadu.

Časové rozmezí: 45 minut.

Pomůcky: tvrdý karton z krabice, drobné nalomené a nefunkční věci, jako je například ulomený hřebínek, kolečko, autíčko, kus krabičky od stavebnice, temperové barvy, štětce, lepidlo, kousek drátku, nůžky, dřevená deska, hřebíky, kladívko, řezák atd.

Úvod:

Motivace: Děti motivujeme už minimálně den před tím, aby si přinesly jednu z uvedených věcí, které doma už nepoužívají, a skončily by popřípadě v koši.

Výtvarná činnost: vybrané drobné odpadové věci lepíme na tvrdý karton. Kompozici s věcmi dotváříme malbou temperovými barvami. Nůžkami udělám na dvou místech v horní části kompozice otvory, kterými protáhneme kousky dvou drátků. Drážky spojíme dohromady.

Závěr: Vychovatelka přitluče kladívkem na dřevěnou desku hřebíčky. Hotová díla nainstaluje na desku, kterou opřeme o stěnu ve třídě. Poté si všechny výrobky prohlédneme a povídáme si o nich.

8 ZÁVĚR

Ochrana životního prostředí se stala v posledních letech velice diskutovaným tématem. S problematikou environmentální výchovy by měly být děti seznámeny co nejdříve. Výchova k ohleduplnému zacházení s životním prostředím u nich však musí probíhat jinak než u dospělých lidí. Spojení environmentální výchovy s výtvarnou tvořivostí se ukázalo jako jedna z možností, jak dětem tuto problematiku snadněji a efektivněji přiblížit. Výtvarná tvořivost jako taková má celou řadu možností, které se dají ve výtvarné práci uplatnit. I děti mladšího školního věku tak mají možnost realizovat se v projektech, v jakých se, s přihlédnutím k jejich věku, nejlépe rozvíjí jejich schopnosti a dovednosti.

Přestože vím, co si představit např. pod pojmem ochrana životního prostředí, s termínem environmentální výchova jsem se před realizací své bakalářské práce prakticky nesetkala. Po vyhledání základních informací mě však tato problematika vzhledem k hlavnímu objektu mého studia – dětem – velice zaujala. Realizaci práce však ztěžovala skutečnost, že environmentální výchova je pojem velice obsáhlý. Snažila jsem se tedy vybrat takové téma, která by bylo blízké nejen mně, ale také dětem. To se mi snad také povedlo.

Svůj projekt jsem se na základě studovaného oboru rozhodla situovat do volnočasového prostředí. Vybrala jsem si nakonec školní družinu, a to konkrétně školní družinu v menší základní škole v Nových Hodějovicích. Cílovou skupinou byl mladší školní věk, tedy děti prvního stupně. Realizace mého projektu byla však složitější v tom, že se prováděla ve škole, která je zaměřena na volnost dětí, a to hlavně na volnost formou pohybu. I přesto jsem měla možnost si projekt v této družině realizovat.

Přestože byla realizace projektu v některých ohledech složitější, snažila jsem se, aby dětem co nejvíce přinesl. Každá část projektu měla svou specifickou formu, která měla pomoci dětem rozvíjet jak jejich tvořivé schopnosti, tak jejich fantazii. Projekt se stal nakonec přínosem nejen pro děti, ale také pro mě samotnou, neboť jsem si díky němu vyzkoušela realizaci některých mnou

vymyšlených úkolů, a samozřejmě také (spolu)práci s dětmi. Celkově pro mě byl tedy projekt veskrze pozitivní zkušeností.

Díky mé bakalářské práci jsem si navíc rozšířila své teoretické znalosti týkající se výtvarné tvořivosti, výtvarné výchovy, a také environmentální výchovy. Uvědomila jsem si, jak můžeme pomocí výtvarných aktivit stimulovat děti k tomu, aby začaly více přemýšlet o světě, ve kterém žijí, a jak moc nám může výtvarná činnost při zvolení vhodných úkolů v šetrném zacházení s přírodou a využíváním odpadů pomoci.

Použitá literatura

Monografie

ADOLF, M.: *Některé kapitoly z didaktiky VV*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0559-8.

BALKOVÁ, K.: *Náměty pro školní družinu*. Praha: Nakladatelství Portál, 2006. ISBN 80-7376-064.

HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P.: *Didaktika výtvarné výchovy I*. 2. aktualiz. vyd., Praha: Státní nakladatelství, 1986. ISBN neuvedeno.

HAZUKOVÁ, H. – ŠAMŠULA, P.: *Didaktika výtvarné výchovy II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. ISBN neuvedeno.

HEDERER, J.: *Životní prostředí a výchova*. Praha: Nakladatelství Portál, 1994. Přel. z: *Umwelterziehung*. ISBN 80-85282-88-7.

HOFBAUER, B.: *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Nakladatelství Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

KOHLOVÁ, M. – GAINEROVÁ, C.: *Dalších 199 výtvarných činností*. Praha: Nakladatelství Portál, 1997. ISBN 80-7178-148-7.

KRÁLÍKOVÁ, M.: *Environmentální témata ve výuce na 1. stupni základních škol*. Brno: 2009 (diplomová práce). Vedoucí práce doc. PeaDr. Hana Horká.

LIŠKOVÁ, E. a kol.: *Environmentální výchova na ZŠ a SŠ*. Praha: PedUK, 2002. ISBN 80-7290-080-1.

MOLDAN, B. a kol.: *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí*. Praha: Vydavatelství Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-434-9.

NAKONEČNÝ, M.: *Obecná psychologie (syllabus přednášek)*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006. ISBN 80-7040-922-3.

NĚMEC, J. – PUCHŘ, R. – ZHOŘ, I.: *Výtvarná výchova v družinách mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956. ISBN neuvedeno

PAUSEWANGOVÁ, E.: *150 her k utváření osobnosti v předškolním věku*. Praha: nakladatelství Portál, 1993. ISBN 80-85282-50-X.

PAVKOVÁ, J – HÁJEK, B. – HOFBAUER, B.: *Pedagogika volného času*. Praha: Nakladatelství Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.

VANČÁT, J.: *Poznávací a komunikační obsah výtvarné výchovy v kurikulárních dokumentech*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Sdružení MAC, spol. s r.o., 2003. ISBN 80-86015-90-4.

VONDROVÁ, P.: *Výtvarné techniky pro děti*. Praha: Nakladatelství Portál, 2001. ISBN 80-7178-583-0.

Elektronické zdroje

Malý úvod do teologie [online]. Dostupné na WWW: <www.teologie.estranky.cz/stranka/etika>. Cit. 25. 3. 2010.

Jak třídit [online]. Dostupné na WWW: <www.jaktridit.cz/odpady/index.html>. Cit. 25. 3. 2010.

Metodický portál RVP [online]. Dostupné na WWW: <www.rvp.cz>. Cit. 25. 3. 2010.

Příloha – ukázka fotek z realizovaného úkolu „Výroba kontejnerů“

Obr. 1

Obr. 2

Obr. 3

Obr. 4

Obr. 5

Obr. 6

Obr. 7

Obr. 8

Obr. 9

Abstrakt

MOJCHEROVÁ, V. *Možnost uplatnění výtvarné výchovy v rámci environmentální výchovy*. České Budějovice 2010. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Mgr. Irena Kovářová.

Klíčová slova: výtvarná tvořivost, tvořivost, environmentální výchova, odpady, výchova, výtvarná výchova, školní družina, volnočasové aktivity

Hlavním tématy bakalářské práce jsou environmentální výchova a výtvarná tvořivost. Teoretická část definuje výtvarnou tvořivost, popisuje její fáze, znaky a podstatu. Nastíněny jsou také její zásady a výzkum. Výtvarná tvořivost je v práci popisována v kontextu výtvarné výchovy. Zde je pozornost věnována zásadám ve výtvarné výchově, a to jak z hlediska didaktického, tak praktického. Dalšími tématy jsou také aplikace a cíle ve výtvarné výchově či závislost výtvarných činností na věku dítěte. Vzhledem k praktické části bylo též nutné popsat prostředí a funkce školní družiny a vztah výtvarné výchovy a dětí prvního stupně. Dalším teoretickým okruhem je environmentální výchova, a to zejména problematika odpadů a jejich třídění.

Analyzovaná témata výtvarná tvořivost, výtvarná výchova a environmentální výchova úzce souvisí s praktickou částí práce – projektem, realizovaném ve školní družině na ZŠ Nové Hodějovice. Praktické provedení jednotlivých úkolů, vytvořených speciálně pro tuto práci, mělo pomoci dětem uvědomit si důležitost třídění odpadů a případně je přimět uvažovat o jejich alternativním využití ve volnočasových aktivitách.

Abstract

MOJCHEROVÁ, V. *The possibility of the use of art education within environmental education*. České Budějovice 2010. Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Pedagogy. Bachelor leader Mgr. I. Kovářová.

Keywords: art creativity, creativity, environmental education, waste, education, art education, after-school club, leisure-time activities

The main topics of my bachelor thesis are environmental education and art creativity. The theoretical part defines art creativity and describes its stages, marks and essence. Its principles and research are also outlined. In the thesis, art creativity is described in the context of art education. The attention here is paid to the principles in art education both from the didactic and pedagogical views. Other topics also include the applications and goals in art education or the dependence of art activities on the child's age. Owing to the practical part it was also necessary to describe the environment and functions of after-school clubs and the relation between art education and primary school children. Another theoretical aspect is environmental education, mainly the questions of waste and its recycling.

The analysed topics of art creativity, art education and environmental education are in a tight relation with the practical part of the thesis – a project realized in Nové Hodějovice primary school after-school club. The practical rendition of the individual tasks created particularly for this bachelor thesis was to help the children realise the importance of waste recycling and, eventually, make them consider alternative use of waste in their leisure-time activities.